

УДК 398.47 (477.83/.84+86)

ТРАДИЦІЙНІ УЯВЛЕННЯ ОПІЛЯН ПРО ВРОКИ ТА “УРЕКЛИВИХ”

Божена КУЗЬМІНСЬКА

*Бізнес-школа “Львівський інститут менеджменту”,
сектор організаційно-методичного забезпечення*

Стаття написана на основі зібраних авторкою на Опіллі польових матеріалів. У ній розглянуто традиційні уявлення опілян про так звані “вроки”. Указано на особливу роль у поширенні вроків окремих людей, які через певні свої властивості є їхніми провідниками, а також на природу цих властивостей. Наведено способи превентивної протидії вροкам та “скидання вроків” за допомогою вогню, води, вербальних магічних формул тощо.

Ключові слова: Опілля, демонологія, вроки, “урекливі”, “погані очі”, замовляння, обереги.

Уроки як особлива сила, яка шкодить здоров’ю, відомі з давніх-давен. У народних замовляннях уроки виступають демонами, “неозначеними ближче, перебраними від злих людей або вмисно насланими”¹. Їхнім локусом, як бачимо із замовляннях текстів, є очерет і болото, де вони п’ють, гуляють і розкошують². У навроченої людини, як правило, починає боліти голова, суглоби, вона стає млявою, сонливою, її нудить, лихоманить тощо. Цей стан ще називають “хворобою з очей”, оскільки вірять, що окремі люди – “погані на очі” – одним поглядом спеціально чи ненавмисно можуть завдати шкоди здоров’ю³. Таких людей в етнографічно-фольклористичній літературі традиційно називають “урекливими”.

У рамках вивчення духовної культури науковці накопичили вже значний масив відомостей з різних теренів України про вроки та “урекливіх”, цій тематиці присвячено низку спеціалізованих статей, відповідні розділи у монографіях про замовляння. Водночас територія Опілля, одного з найменш досліджених на сьогодні історико-етнографічних районів, з цього погляду залишається ще своєрідною “білою плямою”.

Мета цієї розвідки, власне, і полягає у тому, щоб на основі зібраного на Опіллі польового матеріалу охарактеризувати традиційні уявлення опілян про вроки та “урекливіх”, виявити включення цих уявлень у загальноукраїнський контекст.

На Опіллі вірять, що здатність урікати окремим людям властива вже від народження, при цьому виразно простежується її зв’язок з уявленнями про відьом чи упирів:

¹ Гнатюк В. Нарис української міфології / В. Гнатюк. Львів, 2000. С. 193.

² Чубинській П. Труды этнографическо-статистической экспедиции въ Западно-русскій край, снаряженной Императорскимъ Русскимъ Географическимъ Обществомъ. Юго-Западный отдѣль. / П. Чубинській. С.-Петербургъ, 1872. Т. I : Вѣрованія и суевѣрія. Загадки и пословицы. Колдовство. С. 132–133.

³ Гнатюк В. Нарис української міфології. С. 193; Кирчів Р. Світоглядні уявлення і вірування / Р. Кирчів // Гуцульщина : Історико-етнографічне дослідження. Київ, 1987. С. 250.

© Кузьмінська Б., 2012

“То таке, знаєте, відьмацке кодро, як була в родині яка впириці, то може відродити сі через якесь там коліно”¹; “Ми не можем знати, чоґо воно таке сі вродило, бо то сі родит до семого коліна”².

З великою остороґою на обстежуваних теренах ставляться до людей з вродженими фізичними вадами або з помітними індивідуальними прикметами, вважаючи, що *“біду Бог значить”³*, тобто, що такі люди є урекливими або, як кажуть опіляни, мають *“нездалі очі”⁴* чи є *“недобрі на перехід”⁵*: *“Коло нас туво трета хата – Насті Крива жиє, має, знаєте, якусь таку ногу з уродження, що не може рівно йти. То вона як перейде вас на дорозі, а маєте худобу, то зара худобина слаба, а не маєте – слабі ви...”⁶; “Іван Сивенький – він тише сі Гупало, а кажут – Сивенький, бо в него одна брова сива, а друга чорна, то він все вікає, і дуже тьїжко вікає, такі має недобрі вочи”⁷; “Гані Форостиниха має вочи якісь такі, як не люди: жовті, гадьчі, і з цянками (цятками. – Б. К.), – то кажут, шо вона вікає”⁸.*

Крім того, на Опіллі вважають, що урекливою народжується кожна сьома дитина в багатодітній сім’ї, що також зближує уявлення про урекливих з уявленнями про відьом: *“Як хто має багато дітей (Тепер то вже нїи, а колісь мали), то семе все вікає”⁹; “Кажут, хто є семий, то тре[ба] сі остерігати”¹⁰*. Побутує й децхо відмінна версія: *“Семе буде вікати, як є однакові діти, – ну, там, всі дівки або всі хлопчиска, а як різні, то нїи”¹¹*.

Урекливість набувається не лише спадково. Як і в інших регіонах України, на Опіллі вірять, що бувають так звані “роблені” урекливі. Зокрема, вікатиме людина, котру в дитинстві двічі прилучали до грудей: *“Як мама дитину відлучит від груді, а воно плаче, і вона його пожаліє і за кілька днів прийме назад, та дитина буде вікати”¹²*.

¹ Зап. 14.07.2005 р. у с. Воронах Золочівського р-ну Львівської обл. від Баран Ольги Павлівни, 1925 р. народж.

² Зап. 24.04.2004 р. у с. Уграх Городоцького р-ну Львівської обл. від Федорчук Світлани Василівни, 1959 р. народж.

³ Зап. 17.09.2005 р. у с. Квітневому Жидачівського р-ну Львівської обл. від Крупки Ганни Михайлівни, 1938 р. народж.

⁴ Зап. від того самого інформатора.

⁵ Зап. 27.08.2004 р. у с. Кошелеві Жовківського р-ну Львівської обл. від Білик Олени Михайлівни, 1941 р. народж.

⁶ Зап. 09.05.2005 р. у с. Великополі Яворівського р-ну Львівської обл. від Лесик Марії Іванівни, 1951 р. народж.

⁷ Зап. 25.09.2006 р. у с. Бовшеві Галицького р-ну Івано-Франківської обл. від Бандури Марії Андріївни, 1929 р. народж.

⁸ Зап. 14.07.2005 р. у с. Верхобужі Золочівського р-ну Львівської обл. від Баран Оксани Іванівни, 1928 р. народж.

⁹ Зап. 27.08.2004 р. у с. Підзвіринці Городоцького р-ну Львівської обл. від Лобур Олени Іванівни, 1924 р. народж.

¹⁰ Зап. 27.08.2004 р. у с. Лівчицях Городоцького р-ну Львівської обл. від Круків Катерини Василівни, 1929 р. народж.

¹¹ Зап. 07.10.2004 р. у с. Колтові Золочівського р-ну Львівської обл. від Візницьї Євгенії Миколаївни, 1922 р. народж.

¹² Зап. 10.03.2006 р. у с. Красові Миколаївського р-ну Львівської обл. від Осики Оксани Іванівни, 1955 р. народж.

Третю групу урекливих становлять, умовно кажучи, “випадкові”, тобто люди, котрі стають провідниками демонічних сил випадково, через надмір почуттів. Подекуди у народі такий надмір трактують як гріх: “Хто-небудь може врікти, навіть мама або тато подивит сі з сильною любі на дитину, яке воно файне, потішне, – і вріче; навіть у молитвенику записано, що надмірна любов до дитини є гріхом, і то, видите, шось воно до себе має”¹. Подекуди ж схожі вірування побутують і без очевидно пізнішої християнізованої мотивації: “Вроки – то є такі спеціальні... чорти. Як хтось дуже сильно завідує, – а позавидувати можна і красі, або багатству, або розуму свої дитини, – так чоловік чисом тішиє сі з чогось, так тішиє сі, аж позавидує... Тогди воно чупає сі, а той чоловік стає урекливим, але не на все, лиш у той раз”²; “Вроки – то є... чорти, но не ті з пекла, а інакші, такі, приміром, як блуд або шо, ну... не знаю, духи такі чи шо..., але недобрі... І вони крутьт сі помежи люди. Є такі люди, шо вони коло них постійно, але їх мало. А за другими лиш чигають. От, приміром, позавидує сильно хтось... А ви не думайте, то навіть самому собі можна позавидувати... такво собі подумаєте: “Йой, Боженьку, які то в мене файні діти!”, або “Як то сильно вродило!”, або “Але м вже си заробив-заробив!” – і всьо, нема: ні врожая, ні тих грошей, і діти слабуют”³. Зазначимо, що такі уявлення опілян є традиційними для української демонології: “Уречі може кожний: і отець свою дитину уречі може; такий ужé чьис, така мінута надійде, що то христийнін і сам не знає, і не хотів би, а уречé. Йинчий чоловік такі вже лихі очи має, що на що сї ни подівит, то уречé”⁴.

Уроджених урекливих на Опіллі трактують як людей злих і передусім заздрісних: “То є такі люди, шо злість у них аж кипит, вони вам на всьо завидуют”⁵; “Заздрісні люди, то все врікают: от видит шось і собі хоче мати, і так сильно тій людині позавидує, шо вріче”⁶. Натомість “роблені” урекливі уявляються невинними жертвами не залежних від них обставин: “Людина не все може знати, шо вона врікає”⁷; “Чисом є такий добрий чоловік, але... врікає, то вже має такі вочи”⁸. Випадкові теж не знають про те, що вчинили, вони зурочують через незнання, невміння використовувати власну

¹ Зап. 28.08.2004 р. у с. Андріянові Городоцького р-ну Львівської обл. від Коваля Степана Петровича, 1939 р. народж.

² Зап. 07.10.2004 р. у с. Колтові Золочівського р-ну Львівської обл. від Гнатюк Анни Іванівни, 1921 р. народж., Візниць Євгенії Миколаївни, 1922 р. народж.

³ Зап. 29.09.2005 р. у с. Козарях Рогатинського р-ну Івано-Франківської обл. від Грині Марії Михайлівни, 1936 р. народж.

⁴ Колесса Ф. Людові віруваня на Підгірю, в с. Ходовичах Стрийського повіту / Ф. Колесса // Етнографічний збірник. Львів, 1898. Т. V. С. 97.

⁵ Зап. 28.08.2004 р. у с. Андріянові Городоцького р-ну Львівської обл. від Коваля Степана Петровича, 1939 р. народж.; Зап. 28.08.2004 р. у с. Лівчицях Городоцького р-ну Львівської обл. від Гриців Надії Іванівни, 1934 р. народж.

⁶ Зап. 19.05.2003 р. у с. Княжелуці Долинського р-ну Івано-Франківської обл. від Різун Наталії Романівни, 1957 р. народж.

⁷ Зап. 17.09.2005 р. у с. Закривці Жидачівського р-ну Львівської обл. від Куник Оксани Михайлівни, 1941 р. народж.

⁸ Зап. 27.08.2004 р. у с. Підзвіринці Городоцького р-ну Львівської обл. від Лобур Олени Іванівни, 1924 р. народж.

енергію, тобто її надмір, зурочуючи необережною думкою чи словом, сказаним у “таку годину” (в “лиху годину”).

Щоб випадково не вректи, існують певні правила. Зокрема, перед тим, як когось чи щось похвалити, потрібно сказати “нівроку”: “*То ніхто не може про себе знати, чи вріче він, чи ньи, бо то так: не врікав-не врікав, а раптом – врік. Тому, як маєте що говорити, перше треба сказати: “Нівроку”*¹; “*Ну, то кажи сі: “Нівроку, файне ваше мале...”, – або там корова чи шо*”². Для більшої ефективності вокативної формули належить ще тричі сплюнути у напрямку предмета захоплення: “*Як сі не хоче щось чи когось врічи, то конче треба на нього поплюти*”³. У гірській частині Опілля символічно спльовують у лівий бік, примовляючи при цьому: “*ТЬфу, тьфу, тьфу! Вроки на ліси, на гори, на дебрї, а на раба Божого [ім’я] здоровлі*”⁴. Доцільним при цьому вважається вдатися до обману вроків, для чого вживають різні варіанти формули: “*Але ж ти нездала (ий)! Тьфу на тебе, яка нездала дівка!*”⁵

Зазначимо, що такі способи захисту простежуються й у записах більш ніж столітньої давнини: “*Щоби не чинили ся вроки, то спльовують і промовляють: “ТЬфу! Тьфу! Тьфу! Нівроку! На пса вроки! Пек поганим очом!*”⁶; “*...люде звичайно, коли хвалять кого зараз і плюють: “ТЬфу, тьфу, щоби не вречи!*”⁷

Якщо уроки все ж вразили людину чи тварину, їх треба “скинути”, тобто позбутися. На Опіллі виявлено кілька варіантів скидання вроків. Найбільш поширеним є скидання вугілля або хліба на воду. Докладно про цей спосіб розповіла жінка, яка “щось знає”, у с. Шпиколосах Золочівського району: “*Тепер люди не вміют добре скидати вроки... Треба взяти ложки і видевки, вісім штук, а ніж дев’ятий, і стиснути у лівім кулаці. Правов руков від себе набрати в мищину води і так само від себе злити ту воду через ті ложки, і видевки, і ніж у другу мищину. Тоди перебрати то всьо в праву руку, а лівов так само злити воду. І так девіть разів. Вода є готова. Тепер тим ножиком треба брати з печі вугіль і кидати навідгіт (від себе. – Б. К.) на воду. І рахувати: не раз, не*

¹ Зап. 12.03.2006 р. у с. Новосілках-Опарських Миколаївського р-ну Львівської обл. від Михальцьо Віри Ільківни, 1952 р. народж.; Зап. 27.08.2004 р. у с. Підзвіринці Городоцького р-ну Львівської обл. від Давида Степана Йосиповича, 1927 р. народж.; Зап. 17.09.2005 р. у с. Закривці Жидачівського р-ну Львівської обл. від Куник Оксани Михайлівни, 1941 р. народж.

² Зап. 27.08.2004 р. у с. Підзвіринці Городоцького р-ну Львівської обл. від Давида Степана Йосиповича, 1927 р. народж.; Зап. 27.08.2004 р. у с. Лівчицях Городоцького р-ну Львівської обл. від Круків Катерини Василівни, 1929 р. народж.; Зап. 25.09.2004 р. у с. Верхобужі Золочівського р-ну Львівської обл. від Рогари Тимофія Івановича, 1948 р. народж.; Зап. 07.10.2004 р. у с. Сулимові Жовківського р-ну Львівської обл. від Мельник Галини Василівни, 1949 р. народж.; Зап. 23.09.2005 р. у с. Ременові Кам’яно-Бузького р-ну Львівської обл. від Кулявець Світлани Василівни, 1951 р. народж.

³ Зап. 29.09.2005 р. у с. Козарях Рогатинського р-ну Івано-Франківської обл. від Грині Марії Михайлівни, 1936 р. народж.

⁴ Зап. 22.10.2004 р. у с. Підмихайлівцях Рогатинського р-ну Івано-Франківської обл. від Чабана Миколи Андрійовича, 1951 р. народж.

⁵ Зап. 27.08.2004 р. у с. Лівчицях Городоцького р-ну Львівської обл. від Круків Катерини Василівни, 1929 р. народж.

⁶ Колесса Ф. Людові вірування на Підгір’ю... С. 28.

⁷ Там само. С. 29.

два, не три. І знов: не раз, не два, не три. І ще раз так. Масте девіть. Так по девіть зробити три рази (усього 27 вуглинок. – Б. К.). Як вуглі зашипит і потопит сі, вроки скинуті добре і людина зара буде здорова. Як вуглі плаває зверху – або нема вроків, або не маєте до них сили, або не вмієте скидати. Так само можна скидати на хліб. Треба тим ножем відрізати цілушку [хліба] і з тої цілушки виколупувати дрібки і від себе кидати на ту воду. І рахувати: не раз, не два, не три... Як є вроки – хліб впаде на дно, як нема – буде плавати зверху”¹.

Подекуди кидають у воду 9 разів по три запалених сірники: “Як той кінець, що горів, буде топити сі і тьигнути на дно, є вроки, як буде плавати рівно – нема”².

У гірській частині Опілля (на території, що межує з Підгір’ям) воду для скидання вроків “замовляють”. Спершу воду, налиту в посудину, тричі хрестять, потім, схилившись до самої води, шепочуть молитву “Отче наш”, а після цього звертаються безпосередньо до води: “Водичко-йорданичко, ти всюди течеш, все знаєш і велику силу маєш. Забери від раба Божого [ім’я] недугу, навіяну лихим оком, злим помислом, недоброю годиною, з наміром і без наміру, розлий-розлий її берегами, болотами, нетрями та ярами, най вона там бродить-блукає, з лиця землі цезає, а раба Божого [ім’я] більше не чіпає. Во ім’я Отця, і Сина, і Святого Духа, амінь”³. У всіх випадках після скидання вроків хворому дають зробити три ковтки цієї води з різних країв посудини, повертаючи її “проти руху сонця”⁴ (проти годинникової стрілки), а потім, так само проти сонця, коловими рухами обмивають цією водою обличчя і хворе місце, наприклад, ділянку серця або шлунка. Показово, що повсюдно на території Опілля обмивання здійснюють тильною стороною долоні.

Якщо під руками нема води і хліба, вугілля чи сірників, можна, як кажуть у народі, “позсисати з чола”: “Три рази відсмоктати з чола хворого і кожний раз сплюнути на землю”⁵.

Опіллянам відомі й інші способи скидання вроків, але вони менш популярні. Зокрема, вистригають із голови навроченого навхрест по кілька волосин, спалюють їх і попіл кидають на воду⁶: “З штирох місць навхрест вистригти з голови троха волосі, спалити, і той попіл висипати на свічену воду і дати напити сі хорому, ну, і помити його тою водою”⁷. Обряд здійснюють, як правило, “знаючі люди”.

¹ Зап. 15.07.1995 р. у с. Шпиколосах Золочівського р-ну Львівської обл. від Рибки Ольги Іванівни, 1922 р. народж.

² Зап. 18.03.2006 р. у с. Надітичах Миколаївського р-ну Львівської обл. від Грици Надії Богданівни, 1950 р. народж.

³ Зап. 12.03.2006 р. у с. Новосілках-Опарських Миколаївського р-ну Львівської обл. від Михальцьо Віри Ільківни, 1952 р. народж.

⁴ Зап. 28.08.2004 р. у с. Лівчицях Городоцького р-ну Львівської обл. від Гриців Надії Іванівни, 1934 р. народж.; Зап. 05.09.2004 р. у с. Новому Острові Самбірського р-ну Львівської обл. від Куриляк Ольги Йосипівни, 1945 р. народж.; Зап. 23.09.2005 р. у с. Ременові Кам’яно-Бузького р-ну Львівської обл. від Кулявець Світлани Василівни, 1951 р. народж.

⁵ Зап. 15.07.1995 р. у с. Шпиколосах Золочівського р-ну Львівської обл. від Рибки Ольги Іванівни, 1922 р. народж.

⁶ Зап. 17.09.2005 р. у с. Трибоківцях Жидачівського р-ну Львівської обл. від Пахолук Ганни Петрівни, 1933 р. народж.

⁷ Зап. 10.06.2000 р. у с. Шпиколосах Золочівського р-ну Львівської обл. від Семчишин Агафії Іванівни, 1926 р. народж.

Використовують на Опіллі й індивідуальні захисні дії від вроків, коли пацієнт водночас ставав і лікарем: *“Як чуєте, що вас урекли, ну, зле вам щось, поссисайте собі з пальців – від мізильного зачинайте і за кожним пальцем сплюньте на дів (на землю. – Б. К.), і так на двох руках”*¹; *“Як з очей стає зле, треба повитирати собі лице проти сонці (проти годинникової стрілки. – Б. К.) сорочкою навиворіт”*²; *“Аби скоро помогло від вроків, здохнути з себе мایتки і повитирати сі навиворіт”*³.

Як обереги від уроків використовують червоні стрічки й нитки, які прив'язують, наприклад, дитині на руку чи до колиски, а корові – на шию або на роги⁴. Дієвим оберегом вважають одягнену навиворіт білизну⁵ (Зауважимо, що якусь річ одягають навиворіт і для того, щоб позбутися блуду).

Відомі й вокативні формули “відвертання вроків”. Зокрема, опіляни рекомендують при зустрічі з людиною, про яку відомо, що вона “врікає”, пильно глянути їй в очі і сказати собі тихесенько або навіть просто подумати: *“Сіль тобі в очі”*⁶, – чи, як каже старше покоління: *“Сіль ти в вочох”*⁷. Щоб не врікали, належить носити великий блискучий предмет на шиї – він прийме найбільший потік негативної енергії. Кажуть також, що як спілкуєшся з людиною і знаєш, що вона врікає, потрібно постаратися захистити сонячне сплетіння, наприклад, склавши руки на грудях, поставивши папку перед собою тощо⁸. Виливаючи воду, на яку скидали вроки, знаючі люди примовляють: *“Ідіть, вроки, на ліси, на гори, на болота, на дебрі, де люди не ходять, худоба сі не пасе, дикі звірі обминають”*⁹; *“Йдіть, вроки, на сухі ріки, сухі ліси, глибокі дебрі, де люди не ходять, кугути не кукурікають, звірина не забігає, там собі поживи шукайте, а раба Божого [ім’я] більше не чіпайте”*¹⁰; *“Водичко-йорданичко, вмиваєш луги, береги, коріння і каміння, умий раба Божого [ім’я] від уроків і від усякого лиха”*¹¹.

¹ Зап. 13.06.2005 р. у с. Гаях Пустомитівського р-ну Львівської обл. від Мацигін Орести Іванівни, 1940 р. народж.

² Зап. 07.10.2004 р. у с. Колтові Золочівського р-ну Львівської обл. від Гнатюк Анни Іванівни, 1921 р. народж.

³ Зап. 10.06.2000 р. у с. Шпиколосах Золочівського р-ну Львівської обл. від Семчишин Агафії Іванівни, 1926 р. народж.

⁴ Франко І. Людові вірування на Підгір’ю / І. Франко // Етнографічний збірник. Львів, 1898. Т. V. С. 217.

⁵ Зап. 25.09.2006 р. у с. Бовшеві Галицького р-ну Івано-Франківської обл. від Бандури Марії Андріївни, 1929 р. народж.

⁶ Зап. 04.07.2005 р. у с. Лагодіві Перемишлянського р-ну Львівської обл. від Клим Оксани Олегівни, 1951 р. народж.

⁷ Зап. 28.06.2005 р. у с. Стільському Миколаївського р-ну Львівської обл. від Гальо Надії Іванівни, 1929 р. народж.

⁸ Зап. 17.09.2005 р. у с. Трибоківцях Жидачівського р-ну Львівської обл. від Пахолук Ганни Петрівни, 1933 р. народж.

⁹ Зап. 10.06.2000 р. у с. Ремезівцях Золочівського р-ну Львівської обл. від Семчишин Ольги Іванівни, 1930 р. народж.

¹⁰ Зап. 10.06.2000 р. у с. Шпиколосах Золочівського р-ну Львівської обл. від Семчишин Агафії Іванівни, 1926 р. народж.

¹¹ Зап. 18.03.2006 р. у с. Надітичах Миколаївського р-ну Львівської обл. від Грици Надії Богданівни, 1950 р. народж.

При цьому воду, на яку скидають вроки, рекомендується виливати “десь під паркан”¹, на роздоріжжі² або “...най хорий стане на порозі лицем до хати і через голову назад себе вилє ту воду як може дальше”³.

У селі Надітичах Миколаївського р-ну нам удалося записати замовляння від уроків, яке використовують для порятунку бжіл, домашньої худоби та птиці: “Водичко-йорданничко, ти весь світ обмиваєси, від скверни очищаєси. Омий мої (бджоли, корову, коня, кури і так далі) від уроків – і зверху, й з утроби, аби не було хвороби. Я словом, а Бог поміччу”⁴.

Особливо небезпечним вважають, коли людина “заспить вроки”, тобто ляже спати, не скинувши їх: “Як заспиши, будеш довго слабувати, і вмерти можна”⁵; “Найгірше – то вроки заспати: до трох днів буде людину мучило, і жадні ліки не допоможуть”⁶. У такому випадку опіляни рекомендують “скидати вуглі, аж поки воно спливе наверх, тоді хорому стане легше”⁷ (Те саме стосується хліба і сірників). При цьому кількість скидань має бути кратною дев’яти⁸.

Отже, польові дослідження показали, що вірування в уроки й урекливих, як і повсюдно в Україні, серед опілян належать до найпоширеніших. Майже всі опитані заявили, що вірять в уроки, не раз відчували на собі їхню дію й особисто стикалися з урекливими. При цьому переважна більшість респондентів уміє скидати вроки і знає, як захиститися від поганих очей.

Уроки трактують як демонів заздрощів, якими окремі люди (урекливі) є одержимі, а всі інші піддаються їхньому впливу в момент прояву сильних почуттів, незалежно від того, якими – добрими чи злими – намірами вони викликані. Отже, урекливі є своєрідними провідниками між власне вроками і людьми, на яких вони спрямовані. При цьому урекливі бувають вродженими, “робленими” і тимчасовими (коли урекливість проявляється одноразово або принаймні не систематично, під впливом емоцій).

¹ Зап. 07.10.2004 р. у с. Сулимові Жовківського р-ну Львівської обл. від Мельник Галини Василівни, 1949 р. народж.; Зап. 23.09.2005 р. у с. Ременові Кам’яно-Бузького р-ну Львівської обл. від Кулявець Світлани Василівни, 1951 р. народж.

² Зап. 29.09.2005 р. у с. Козарях Рогатинського р-ну Івано-Франківської обл. від Грині Марії Михайлівни, 1936 р. народж.; Зап. 12.10.2005 р. у с. Різвяному Галицького р-ну Івано-Франківської обл. від Вовк Мирослави Іванівни, 1952 р. народж.

³ Зап. 29.09.2005 р. у с. Козарях Рогатинського р-ну Івано-Франківської обл. від Грині Марії Михайлівни, 1936 р. народж.

⁴ Зап. 18.03.2006 р. у с. Надітичах Миколаївського р-ну Львівської обл. від Грици Надії Богданівни, 1950 р. народж.

⁵ Зап. 17.09.2005 р. у с. Трибоківцях Жидачівського р-ну Львівської обл. від Пахолук Ганни Петрівни, 1933 р. народж.

⁶ Зап. 27.08.2004 р. у с. Підзвіринці Городоцького р-ну Львівської обл. від Лобур Олени Іванівни, 1924 р. народж.

⁷ Зап. 10.06.2000 р. у с. Шпиколосах Золочівського р-ну Львівської обл. від Семчишин Агафії Іванівни, 1926 р. народж.

⁸ Зап. 17.09.2005 р. у с. Трибоківцях Жидачівського р-ну Львівської обл. від Пахолук Ганни Петрівни, 1933 р. народж.; Зап. 27.08.2004 р. у с. Підзвіринці Городоцького р-ну Львівської обл. від Лобур Олени Іванівни, 1924 р. народж.; Зап. 10.06.2000 р. у с. Шпиколосах Золочівського р-ну Львівської обл. від Семчишин Агафії Іванівни, 1926 р. народж.

Уроджені урекливі знають про свою особливість, а тому здебільшого насилають на людей уроки свідомо, натомість роблені й тимчасові роблять це несвідомо.

У народі впродовж віків, оскільки ці вірування належать до найдавніших, вироблена ціла система нейтралізації вроків і захисту від них. Цікаво, що засоби нейтралізації вроків та обереги від них відрізняються від тих, що застосовуються проти інших демонічних сил. Однак спостерігаємо й певну схожість: зокрема, використовується семантика межі (виливання води під паркан і на роздоріжжі), обман (вивертання одягу), що поєднує їх певним чином із “заложними” мерцями¹.

Отже, виокремивши урекливих як окремий тип особливих людей, пов’язаних із певними демонічними силами, можемо зробити висновок, що вони за своїм походженням і функціями схожі, зокрема, з відьмами, чарівниками, виконують свою функцію цілеспрямовано або несвідомо. На відміну від відьом і чарівників, які здатні, крім зла, чинити добро, урекливі приносять лише шкоду. Тому арсенал захисту від них є широко відомим, навіть у тих районах Опілля, де перекази про вроки не збереглися або збереглися лише частково.

TRADITIONAL CONCEPTIONS OF OPILLIANS CONCERNING JINX AND THOSE WHO SUFFERED FROM IT

Bozhena KUZMINS’KA

Business-school “L’viv Institute of Management”

The article was written on the basis of field research performed by the author. She shows the special features of those people who could cast a jinx and the nature of these features. The article also covers the ways of protection against jinx and ways of getting rid of it with the help of fire, water, magic words etc.

Key words: Opillia, demonology, jinx, protection.

¹ На цей зв’язок указує, зокрема, і рекомендація після скидання вроків обмити “тою водою вікна, клямку від дверей і самого чоловіка, що має вроки, верхньою стороною руки на відліг, дають йому напитися тої води, а решту виливають під бігун від дверей (тобто під поріг. – Б. К.)” (Колесса Ф. Людові вірування на Підгір’ю... С. 218). Нагадаємо, що саме під порогом житла, згідно з непоодинокими відомостями, могли ховати так званих “заложних”.

**ТРАДИЦИОННЫЕ ПРЕДСТАВЛЕНИЯ ОПОЛЯН
О СГЛАЗЕ И “СГЛАЗЛИВЫХ”**

Божена КУЗЬМИНСКАЯ

*Бизнес-школа “Львовский институт менеджмента”,
сектор организационно-методического обеспечения*

Статья написана на основании собранных автором на Ополье полевых материалов. В ней рассмотрены традиционные представления ополян о так называемом “сглазе”. Указано на особенную роль в распространении сглаза отдельных людей, которые благодаря определенным своим свойствам являются их проводниками, а также на природу этих свойств. Приведены способы превентивного противодействия сглазу и “отвода сглаза” при помощи огня, воды, вербальных магических формул и пр.

Ключевые слова: Ополье, демонология, сглаз, “сглазливые”, “плохие глаза”, заговоры, обереги.

Статья надійшла до редколегії 05.07.2011

Прийнята до друку 01.08.2011